

Módszertani útmutató
az **ÓVODAI UKRÁN, MINT MÁSODIK NYELV MAGYAR ANYANYELVŰ**
GYEREKEKNEK című tanmenethez

Bárány Erzsébet, dr. Huszti Iлона, Gergely Eszter

Bevezetés

A kisgyermekkorai nyelvoktatás egyre elterjedtebb napjainkban. Sok kárpátaljai magyar településen, így Beregszászban is, már az óvodában elkezdnek nyelveket oktatni. A magyar óvodákban két nyelvről van szó, az ukránról mint államnyelvről és az angolról mint idegen nyelvről. Fontos, hogy a magyar gyerekek szemszögéből megvizsgáljuk ezeknek a nyelveknek a státusát. Teljesen természetes, hogy a magyar gyerekek számára a magyar az anyanyelvük, vagy másképpen az első nyelvük, hiszen ez volt az a nyelv, melyen életükben legelőször megszólaltak. Ebből kiindulva az ukrán számukra a második célnyelv, melyet életük során meg kell tanulniuk, hiszen ez a nyelv a hivatalos nyelve annak az országnak, melynek polgárai. Mindezek mellett mai 21. századi rohanó világunk már elképzelhetetlen legalább egy idegen nyelvnek az ismerete nélkül (legyen az bármelyik világnyelv az angoltól a francián át az oroszig). Nyelvtudás nélkülözhetetlenségét felismerve tehát Kárpátalján is egyre több óvodában kezdene nyelveket tanítani (a magyar óvodákban leginkább ukránt és angolt).

A kisgyermekkorai nyelvoktatás módszertana azonban sokban különbözik más korosztályétól, tehát nem egyformán tanítunk öt éves gyermekeket és tizenöt éves fiatalokat. Míg az 1-12. osztályokra az elemi iskolától az általános iskolán át a középiskoláig Ukrajna Oktatási Minisztériuma kidolgozott tanterveket biztosít az iskolai tanároknak, addig ez nem mondható el azokról, akik óvodákban tanítanak nyelveket. Szinte minden esetben rájuk van bízva, milyen nyelvi tartalmat közvetítenek a tanulók felé, hiszen nincs egységes minisztériumi óvodai ukrán mint második nyelv tanterv vagy idegennyelv-tanterv. E hiány pótlására vállalkoztunk annak a projektnek a keretein belül (Beregszász megyei jogú város önkormányzata és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola támogatásával), melynek témája „Az államnyelv oktatásának elméleti és gyakorlati problémái Kárpátalján” volt, célja pedig, hogy a problémákat felismerve minél hatékonyabb megoldásokat találjon rájuk.

Az elkészült tanmenet összeállításakor mindvégig figyelembe vettük a gyerekek életkori sajátosságait! A kisgyermekekre (a mi kontextusunkban a 4-5 éves gyerekekre gondoljunk!) jellemző, hogy nehezen értenek meg elvont fogalmakat, ezért természetes, hogy inkább konkrét dolgokkal ismertetjük meg őket, amelyek láthatók és tapinthatók. Ezért kell minél több valóságos tárgyat, képet, rajzot (vagyis szemléltető eszközöket) használnunk például új szavak tanításánál.

Legkönnyebben akkor tanulunk, mikor csinálunk valamit. Fokozottan igaz ez a kisgyermekekre. Éppen ezért nagyon fontos, hogy mindig foglalkoztassuk őket: rajzoltassuk, színeztessük, énekeltsük, tornáztassuk őket, játsszunk velük. Ezeket a feladatokat minden óvodás szereti.

Nagyon fontos életkori sajátosság az, hogy a 4-5 éves gyerekek koncentrációképességének időtartama nagyon rövid. Ezért nem célszerű 20 perces foglalkozásoknál hosszabbakat tartani. Ha azt látjuk, hogy a gyerekek fáradnak, „elkalandozik” figyelmük, váltsunk feladatot, csináljunk velük valami mást, hogy újra koncentrálnak a feladatra. Fontos, hogy ne húzzunk tovább egy feladatot, mint kb. 4-5 perc, mert átlagosan ennyi ideig képesek a gyerekek aktívan figyelni.

A gyerekeknek szükségük van az állandó ismétlésre, különben hajlamosak elfelejteni a már megtanult szavakat. Ennek megvalósítása érdekében kezdjük minden foglalkozást ismétléssel, hogy így rögzüljön bennük a tanult anyag. Valószínűleg e miatt az életkori sajátosság miatt van az, hogy a kisgyermekkorai nyelvtanulás igen lassú folyamat. (Éppen ezért iktattunk be mi is rendszeres jelleggel ismétlő-összegző foglalkozásokat a tanmenetbe.)

Nem felejtethetjük el, hogy a kisgyermekeknek állandó dicséretre van szükségük, bátorításra, hogy a teljesítményük jó vagy kiváló. A dicsérő szavaknak sokkal nagyobb és motiválóbb a jelentősége, ha ukránul hangzanak el. A gyerekeknek az is elengedhetetlen, hogy érezzék saját nyelvi fejlődésüket. Ezt is mindig elemezzük és tudassuk velük. Tudniuk kell, hogy mit értek el. E célból az általuk készített rajzokat kiállíthatjuk az osztályteremben, hogy mindenki láthassa.

Beszéljünk ukránul a gyerekekhez, főleg olyan dolgokról, amelyeket látnak. Ne essünk mindjárt pánikba, ha a gyerekek ukrán helyett magyarul szólalnak meg a foglalkozáson (pl. amikor kérdeznek valamit). Ilyenkor célszerű ukránul elismételni azt, amit a gyerekek magyarul kérdeztek, majd ugyancsak ukránul válaszoljunk, hogy szokták meg a nyelv hangzását.

Kisgyermekkorai nyelvtanítási eljárások

Itt most olyan nyelvtanítási eljárásokat szeretnénk bemutatni, melyek segítségével megkönnyíthetjük kis tanítványaink nyelvtanulását, érdekessé, a gyerekek számára szinte „észrevehetetlenné” tehetjük a tanulási folyamatot. Az „észrevehetetlenné” azt jelenti, hogy az óvodások nem rögzítik magukban tudatosan, hogy ők tanulnak. Ehelyett az egész folyamatból arra figyelnek fel, hogy egyszer csak önkéntelenül használják a különböző szavakat, kifejezéseket, nyelvtani szerkezeteket, tehát magát a nyelvet.

1 A „halld és tedd / készítsd el / rajzold le / színezd ki” típusú feladatok

A kisgyermek második nyelv tanulását nagyon gyakran az *anyanyelv*-elsajátítás folyamatához hasonlítják. Mikor anyanyelvét sajátítja el hagyományos körülmények között a gyermek, először a beszédértése alakul ki. Beszélni a gyermek majd csak akkor kezd, mikor már érti, mit mondanak neki szülei, testvérei, nagyszülei. A gyermeket körülvevők utasításokat adnak neki, amelyeket ő megért és elvégez: pl. Gyere ide! Tedd le! Vidd vissza! Edd meg!

Hasonló történik a második nyelv tanuláskor is. A kisgyermeknél legelőször a beszédértés készségét kell kialakítanunk, mert a gyerekek ennek a készségnek a segítségével először megfigyelik, hogyan működik a nyelv (jelen esetünkben az ukrán), majd saját maguk is imitálják a felfogott, megértett nyelvi elemeket, ugyanúgy, ahogy az anyanyelvét elsajátító gyermek utánozza szüleit, ismétli mindazt, amit tőlük hall.

A beszédértés kialakításában nagy segítségünkre vannak a fenti alcímben említett feladattípusok. Mindnek az a lényege, hogy a gyerekek vagy a tanár beszédét hallgatják, vagy előre rögzített hanganyagot. A hallottakat meg kell érteniük, és annak alapján kell cselekedniük (utasítást elvégezni, alkotni valamit, rajzolni, színezni). Az alábbiakban példákat sorolunk mind a négy feladattípusra:

• Halld és tedd!

A tanár a következő utasításokat adja, melyeket a tanulóknak teljesíteniük kell:

- Nyisd ki az ajtót!
- Csukd be az ajtót!
- Mutass rá egy kék könyvre!

- Mondd meg, hogy hívnak!
- Írd a neved a levegőbe!
- Köszönj a tanárodnak!

Ha a gyerekek helyesen végezték el az utasításokat, ez annak a jele, hogy megértették azok jelentését.

- Halld és készítsd el!

Papír, olló, ragasztó segítségével, illetve gyurmából a gyerekek a foglalkozás során különféle dolgokat készíthetnek a nyelvtanár ukránul elmondott utasításai alapján (pl. egy kedves rajzot az anyukájuknak anyák napjára).

- Halld és rajzold le!

Lényegében bármilyen témakör tanításakor alkalmazható ez a feladat. A gyerekeknek mindent le kell rajzolniuk, amit a nyelvtanár mond ukránul. Úgy is nevezhetjük a feladatot, hogy képtollbamondás, hiszen a gyerekek által létrehozandó produktum nem írott szöveg, hanem lerajzolt kép. A feladat annál izgalmasabb, minél mulatságosabbak a nyelvtanár által „diktált” részletek.

A testrészek megnevezéseinek oktatásakor diktálhatjuk egy furcsa szerzemény képét hét fejjel, öt kézzel, nagyon hosszú hajjal, három orral stb.

Ha a ház berendezését tanítottuk a bútorok megnevezésével, és egyúttal a helyet kifejező előjárószókat is szeretnénk gyakoroltatni, akkor rajzoltassunk egy hálószobát / nappalit / konyhát / fürdőszobát, és mondjuk meg, mi hol legyen a képen (pl. Az ajtó mellett kanapé áll. Az ablakok között van egy fotel.)

- Halld és színezd ki!

A színezés nagyon egyszerű feladat, amit a kisgyermek imádnak, ezért jó ebből előnyt kovácsolni az ukrán foglalkozáson is.

Ezzel a feladattal a színeket gyakoroltathatjuk. Fekete-fehér előre elkészített rajzot sokszorosítunk, hogy minden óvodásnak legyen egy példánya. A nyelvtanár a kép alapján mondja meg, mit milyen színűre kell kifesteni. Például: Színezzétek a nagy virágot lilára. A ház előtt piros autó áll.

A tanmenet ismertetése és használata

A jelen leírás módszertani útmutatóul szolgál, mely alapján az óvodai nevelő dönti el, hogyan fejleszti az óvodások nyelvtudását.

A tanmenet összeállításánál, a témakörök kiválasztásánál a legfontosabb szempont az volt, hogy milyen ismertekkel rendelkeznek már a 4-5 éves gyerekek, vagyis mire építhetünk. A gyerekek életkori sajátosságait is figyelembe vettük, így olyan témaköröket választottunk, melyek megfelelnek a gyerekek érdeklődésének. Összesen 18 témát vettünk be a tanmenetbe, csupa olyat, ami érdekli a gyereket, közvetlen kapcsolatban áll az életükkel (Köszönés; Napszakok; Az én családom; A testem = Testrészek; Öltözködés, ruházat; Lábbeli; Az én házam/lakásom; Tárgyak az otthonunkban; Hely; Az én városom; Az én játékaim; Tulajdonságok; Színek; Számolás (1-10); Cselekvések; Étel; Gyümölcs; Zöldség; Állatok). A témákat a gyermekek szempontjából soroltuk fontossági sorrendbe. Ugyancsak ezt a szempontot szem előtt tartva vegyítettük a tanmenetbe a legfontosabb kommunikatív nyelvi funkciókat is (pl. köszönés).

A témákon belül összesen 197 szót és 66 kifejezést tanítunk a gyerekeknek. A foglalkozások szókinccse egymásra épül. A kifejezések között leginkább kérdéseket és válaszokat tanítunk, mindig a korábban tanult szókinccsre építve. A kérdéseket úgy állítottuk össze, hogy az egyes témákkal kapcsolatban a legegyszerűbbek és legkézenfekvőbbek

legyenek. Amikor például a ruházkodásról tanítunk például, elkerülhetetlen, hogy megkérdezzük a gyerekektől, ők mit viselnek a különböző évszakokban. Bár az évszakok külön témakörként ebben az első szintű tanmenetben nem szerepelnek, mégis úgy gondoljuk, a részben ide vonatkozó kérdéseket nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Azért sem tehetjük ezt, mert az öltözködés és az évszakok közötti összefüggésekről beszélve nemcsak tanítjuk, hanem neveljük is a gyerekeket arra, hogy mikor mit illik és kell viselni (pl. egészségünk érdekében télen melegen kell öltöznünk).

A Ház, Tárgyak és eszközök otthon, Hely témakör szorosan kapcsolódik egymáshoz, ezért összesen 12 foglalkozást szentelünk annak, hogy a legalapvetőbb szókincset megtanítsuk a gyerekeknek. A téma annyira bő, hogy sok új kifejezés megismertetésére a rendelkezésre álló idő nem ad módot. Éppen ezért itt csak azt a kifejezést tanítjuk, hogy *Hol a szappan? A fürdőszobában. A Hol van a ...?* Kérdést bármilyen szóval ki lehet egészíteni, melyet már ismernek a gyerekek és tudnak használni. A hely megnevezésének gyakorlására szánt 3+1 foglalkozás is valójában lehetőség arra, hogy az addig tanult szavakat és kifejezéseket tovább gyakorolhassák a gyerekek (pl. *A csésze a konyhában van. A szoknya a hálószobában van. A nagynénim az erkélyen van.*).

A tulajdonságok tanításánál a melléknevek hímnemű alakját adtuk meg. A másik két nem végződéseit a foglalkozásokon lehet gyakoroltatni a tanítandó kérdések segítségével, pl. *Яка ця кукла? Гарна.* A tulajdonságoknál ellentétpárokat tanítunk azért, hogy kezdettől rögződjenek és tudatosuljanak a gyerekekben az ellentétes értelmű szavak. Ugyanezt az elvet követtük a színek tanításánál is. 12 színt iktattunk be a tanmenetbe hímnemű alakban.

A számokat 1-től 10-ig tanítja a tanmenet. Az első szinten ezeknek a számoknak az ismeretére van szükség, a további számokat majd a második szinten lehet tanítani.

A cselekvések tanításánál olyanokat vettünk be a szókincslistába, melyeket a 4-5 éves gyerekek legjobban szeretnek végezni (pl. ugrálni, szaladni, játszani, énekelni, rajzolni stb.). Az igék főnévi igenévi alakját adjuk meg, a ragozott alakokat viszont a kifejezések segítségével lehet gyakoroltatni (pl. *Дівчинка співає. Діти граються.*). Külön igeként nem emeljük ki, de a kifejezésekben megjelenik a képességet kifejező ige (pl. *Ти можеш малювати? Так, я можу. – Ні, не можу.*).

Az enivalók megnevezésénél arra figyeltünk, hogy a gyerekeknek ismert és közkedvelt dolgokat tanítsunk (pl. sült krumpli, szendvics, pizza, csokoládé, fagylalt, üdítő stb.). Külön témát képeznek a gyümölcsök és a zöldségek is. Ezeknél a témáknál is olyanokat válogattunk, melyeket a gyerekek ismerik és a mi vidékünkön is megteremnek. Ezért nem kerültek be a szókincslistába a citrusfélék (egyébként is, ezeket könnyű a gyerekeknek megnevezni, mert a legtöbb esetben egyformán hangzanak ukránul is és magyarul is (pl. *ківі, банан, мандарин*)). A zöldségekhez nem került be még egyszer a krumpli, mert az előző témánál (Ételek) már szerepelt a „sült krumpli”.

A tanmenet végén ukrán-magyar szószedet szerepel azzal a céllal, hogy megkönnyítsük az óvodai nevelő dolgát, segítsük a foglalkozásokra való gyorsabb felkészülésben. A listát természetesen a nevelő leleményességétől és kreativitásától függően bővíteni is lehet, főleg akkor, ha a gyerekek részéről erre lehetőség mutatkozik.

Összefoglalva, a témák a gyermekek szempontjából fontos sorrendet követik. Csak a gyerekek szempontjából legszükségesebb szavak szerepelnek a tanítandó szólistában. Szükség van a gyakori ismétlődő foglalkozásokra (amikor az óvónő nem tanít új anyagot), hogy a tanultak mélyebben rögzüljenek a gyerekekben.

Методичні вказівки до навчальної програми „Українська мова як друга мова для дітей дошкільного віку, рідна мова яких угорська”

Густі Ілона, канд. пед. наук, Барань Єлизавета, Гегрель Естер

Вступ

Навчання мовам у дошкільному віці поступово набуває все більшої популярності. У багатьох закарпатських містах та селах, у тому числі і в Берегові, у дошкільних закладах починають навчати мовам. В угорських дошкільних закладах вивчають дві мови: українську як державну та англійську як іноземну. Для дітей, рідна мова яких угорська, є важливим виявлення статусу цих мов. Природно, що для дітей угорської національності рідною є угорська мова (за науковим визначенням перша мова). Саме нею вони вимовили перші слова. Виходячи з цього, українська мова для цих дітей є другою мовою, важливість якої полягає в тому, що її необхідно вивчити, адже вона є державною мовою країни, громадянами якої є ці діти. Крім цього, у динамічному ХХІ столітті необхідно володіти і хоча б однією іноземною мовою (будь-якою із світових мов). Таким чином, визнаючи поступово зростаючу необхідність у володінні мовами, у багатьох дошкільних закладах Закарпаття починають навчати мовам (в угорських дошкільних закладах найпоширенішою є українська та англійська мови).

Методика навчання мовам у дитячому, зокрема, 5-річному віці, відрізняється у багатьох аспектах від методики навчання мовам в іншому, наприклад, 15-річному віці. Міністерство освіти та науки України розробило спеціальні програми для вчителів початкових та загальноосвітніх шкіл для навчання мов, але ще не створено спеціальних програм для навчання мовам у дошкільних закладах. Сьогодні дошкільним закладам доручено розробляти самі програми для навчання мовам, адже не існує єдиної централізованої програми, згідно з якою навчали б українській мові як другій або певним іноземним мовам. Усуненню цього недоліку сприяли Закарпатський угорський інститут ім. Ф. Ракоці II та Берегівська міська рада в рамках проекту на тему „Теоретичні та практичні проблеми навчання державній мові на Закарпатті”, метою якого було виявлення проблем та вирішення їх найефективнішими методами.

У ході розробки нової навчальної програми брали до уваги особливості вікових категорій. Для дітей дошкільного віку (4–5 років) важливим є те, що вони важче сприймають абстрактні поняття, тому їх необхідно навчати насамперед назвам конкретних речей, які сприймаються візуально та органами дотику. У зв'язку з цим у ході навчання необхідно використовувати якнайбільше унаочнень, а саме реальні предмети, картини, малюнки тощо.

Найкраще запам'ятовується матеріал дітьми у поєднанні з іграми та вправами. Тому важливо залучати дітей до активних дій, а саме малювання, фарбування, співу, фізичних вправ та ігор. Ці дії є улюбленими для дітей у дошкільних закладах.

Своєрідністю дітей у віці від 4 до 5 років є те, що вони можуть зосереджувати свою увагу протягом дуже короткого часу. Тому недоцільно проводити заняття, що триває більше ніж 25 хвилин. Якщо вихователь бачить, що діти втомлені, а їхня увага не зосереджена, то необхідно змінити тип завдання або ж вправи, щоб вихованці знову зосередилися. Не доцільно продовжувати виконання певної задачі чи вправи більше ніж 4–5 хвилин, адже за межами цього часу діти вже не спроможні активно зосереджувати свою увагу.

Діти потребують постійного потворення вивченого, адже вони можуть забути вивчені слова. Щоб уникнути цього, кожне заняття необхідно розпочинати з повторення вивченого для закріплення матеріалу. Очевидно, що саме ця своєрідність вікової категорії уповільнює процес вивчення мови у дитячому віці (внаслідок цього у

навчальну програму були включені заняття, спрямовані на повторення та закріплення вивченого).

Важливо не забувати, що в дітей є потреба у постійному заохоченні, похвалі за виконану роботу. Похвальні слова мають більшу мотивуючу силу, якщо вони звучать українською мовою. Діти також потребують відчуття прогресу у вивченні мови, тому вихователь повинен завжди аналізувати і доводити до відома дитини її рівень. Діти повинні знати, чого вони досягли. З цією метою можна зробити виставку дитячих малюнків у приміщенні для занять.

Необхідно звертатися до дітей українською мовою, розмовляти з ними про оточуючі їх речі. Не потрібно панікувати, якщо дитина відповість на питання угорською мовою. У випадку, якщо дитина задала питання угорською мовою, то вихователю варто повторити це питання по-українськи, а також відповісти на нього тією ж мовою, щоб діти відчували звучання мови.

Методика навчання мовам у молодшому дошкільному віці

Тут представлені методи, за допомогою яких можна полегшити процес навчання мовам та зробити його цікавішим, майже „непомітним” для дітей. „Непомітним” означає те, що діти у дошкільному віці ще не усвідомлюють, що вони навчаються. Вони звертають увагу лише на те, що в певний момент несвідомо використовують різні слова, вирази, граматичні структури, тобто саму мову.

1. Завдання типу „слухай і роби, підготуй, намалюй, розфарбуй”.

Навчання дитини другій мові дуже часто прирівнюють до процесу навчання рідній мові. У дитини, яка засвоює рідну мову у традиційному середовищі, спочатку розвивається здатність до розуміння мови. Дитина починається розмовляти лише тоді, коли вже розуміє, що їй кажуть батьки, брати і сестри, дідусь та бабуся. Люди, які оточують дитину, дають вказівки, які дитина розуміє і виконує, наприклад: Іди сюди! Поклади! Понеси назад! Їж!

Подібне трапляється і під час вивчення другої мови. У дітей спочатку необхідно розвинути навички до розуміння мови, тому що вони спочатку спостерігають, як функціонує мова (у нашому випадку українська), а потім самі починають імітувати сприйняте, зрозумілі мовні явища так само, як вони повторюють слова батьків під час вивчення рідної мови.

Розвитку навичок розуміння мови сприяють типи завдань, описані у вищенаведених параграфах. В основі кожного завдання лежить те, щоб діти слухали розмову вихователя або аудіозапису. Діти повинні зрозуміти почуте і діяти відповідно почутому (виконати вказівки, малювати, фарбувати). Нижче наводяться приклади відповідно до всіх чотирьох типів завдань.

Послухай і роби!

Вихователь дає такі вказівки, які повинен виконати вихованець:

Відчини двері!

Зачини двері!

Покажи синю книжку!

Як тебе звати?

Вітай свого вихователя!

Якщо вихованці правильно виконали вказівки, це є ознакою того, що вони зрозуміли значення почутого.

Послухай і виконай!

За допомогою паперу, ножиць, клею, пластиліну діти під час заняття готують різні речі на підставі сказаного вихователем українською мовою (наприклад, малюнок для матері на свято День матері).

Послухай і намалюй!

Цей тип завдання може використовуватись під час навчання будь-якої теми. Діти повинні намалювати все те, що вихователь називає по-українськи. Цей тип завдання може бути названий як твір у малюнках, адже кінцевим продуктом його є не текст у письмовій формі, а намальована картина. Цей тип завдання є набагато цікавішим, якщо вихователь „диктує” хвилюючі ситуації.

Під час вивчення частин тіла варто „диктувати” картину з незвичайним зображенням, а саме сім голів, п'ять рук, довге волосся, три носи.

Якщо навчасмо назвем видів меблів та приміщень з необхідними прийменниками для назв місць їх розташування, то можна попросити дітей намалювати спальню, вітальню, кухню, ванну і водночас указати, що де знаходиться (наприклад, біля дверей знаходиться диван, між вікнами знаходиться крісло).

Послухай та розфарбуй!

Розфарбовування є улюбленим заняттям дітей, тому варто надати перевагу цій діяльності під час навчання української мови.

Цей вид діяльності сприяє розвитку навиків щодо вживання кольорів. Вихователь повинен підготувати чорно-білі копії малюнків для дітей. А потім відповідно до змісту малюнка давати вказівки стосовно кольорам зображеного (наприклад, зафарбуйте квітку фіолетовим кольором, перед хатою знаходиться червона машина).

Ознайомлення з навчальною програмою та її використання

Ці вказівки є методичними орієнтирами, на основі яких вихователі дошкільних закладів самі вирішують, яким чином розвивати знання мов у дітей.

При складанні навчальної програми і вибору тем увага була зосереджена на знаннях, якими володіють діти у віці 4–5 років. Не залишались поза увагою і своєрідні особливості вікової категорії, тому в основному були підібрані такі теми, які відповідають інтересам дітей цього віку. До навчальної програми було включено 18 тем, які безпосередньо пов'язані з інтересами та повсякденним життям дітей (привітання, частини доби, сім'я, частини тіла, одяг, взуття, будинок, квартира, назви речей повсякденного вжитку, місце проживання, іграшки, властивості, кольори, рахування від одного до десяти, дії, їжа, назви продуктів харчування (овочів та фруктів), тварин. Порядок переліку тем з точки зору їх важливості був встановлений відповідно до потреб дітей. Саме ця вимога була основною, коли в навчальну програму були внесені вимоги щодо навчання головним комунікативним функціям мовлення, наприклад, привітання.

У межах тем дітей навчають 197 словам та 66 виразам. Словниковий склад тем взаємопов'язаний. З-поміж виразів найбільша увага приділяється навчанням задавати питання та вмінню відповідати на них на основі вже набутого словникового запасу. Питання складені так, щоб вони були найпростіші і найчіткіші у поєднанні з певною темою. Наприклад, коли йдеться про назви одягу, то невід'ємним є питання до вихованців про те, як вони вдягаються у різні пори року. Незважаючи на те, що у першій частині навчальної програми не розглядається окремо тема пори року, питання, частково пов'язані з цією темою, не можна залишити поза увагою. Ця точка зору є

важливою, оскільки коли ми говоримо про зв'язок із порами року із відповідним одягом, ми не тільки навчаємо дітей, але і виховуємо тому, що потрібно одягати у відповідну пору року (наприклад, для збереження нашого здоров'я взимку потрібно вдягатися тепло).

Взаємозв'язаними є теми про житло, будинок, його складові та речі, що в ньому знаходяться та місце проживання. Цій темі присвячено 12 занять. Вона настільки об'ємна, що для навчання багатьох нових слів та виразів відведений час недостатній. Тому в цю тему включено лише вирази такого типу: *Де знаходиться мило? – У ванній.* Питання *де знаходиться?* можна доповнити будь-яким знайомим для дітей словом. Заняття в обсязі 3+1 для засвоєння матеріалу про місце знаходження речей у будинку дають можливість для подальшого закріплення вже вивчених та нових слів і виразів (напр., *чашка знаходиться у кухні, спідниця знаходиться у спальні, тітка знаходиться на балконі*).

При навчанні властивостям були подані прикметники у чоловічому роді (початкова форма). Закріплення вживання прикметника у жіночому та середньому родах здійснюється на заняттях за допомогою питань типу *Яка ця лялька? – Гарна.* При вивченні властивостей навчаємо антонімічні пари для того, щоб змалку діти усвідомлювали значення протилежних слів. Ця ідея лягла в основу навчання кольорів. У програму було включено 12 кольорів.

Навчання чисел передбачено від 1 до 10. На початковій стадії навчання важливе знання цих чисел, іншим числам навчають на наступній стадії.

До навчання назв дій включені такі слова, які називають улюблені вчинки дітей віком від 4 до 5 років (*скакати, бігати, гратися, співати, малювати* тощо). Дієслова подаються у формі інфінітива, особові форми засвоюються за допомогою виразів, наприклад, *дівчинка співає, діти граються.*

Окремо не звертається увага на дієслова, які висловлюють уміння, однак вони присутні у виразах, напр., *Ти вмієш малювати? – Так, я вмію.*

При навчанні назв продуктів харчування та страв особливу увагу звернено на улюблені та знайомі для дітей речі (*смажена картопля, бутерброд, піца, шоколад, морозиво, напій* тощо). Окрема тема охоплює назви фруктів та овочів. Сюди включено і назви таких рослин, які знайомі дітям і вирощуються в нас. У зв'язку з цим не включені назви цитрусових (між іншим, їх назви легко запам'ятовуються дітьми, тому що здебільшого вони звучать подібно в українській та угорській мовах (напр. укр. *кiві, банан, мандарин*, уг. *kivi, banán, mandarin*)). До назв овочів не внесено назву *картопля*, тому що в попередній темі (назви страв) вже згадується *картопля*.

У кінці навчальної програми подано українсько-угорський словник з метою полегшення роботи вихователя, сприяння швидкій підготовці до занять. Список тем вихователь відповідно до своїх творчих вмінь може розширювати, особливо якщо є потреба в цьому з боку дітей.

Підсумовуючи вищенаведене, вважаємо, що до словника включені лише найважливіші слова для дітей. Необхідно часто проводити заняття для повторення вивченого (протягом таких занять нова тема не вивчається) для того, щоб вивчений матеріал діти якнайглибше засвоїли.

***ÓVODAI UKRÁN, MINT MÁSODIK NYELV MAGYAR ANYANYELVŰ
GYEREKEKNEK***

Dr. Huszti Ilona, Bárány Erzsébet, Gergely Eszter

**Tanmenet ukránból óvodásoknak (4–5 éveseknek) – Програма з української мови для
дітей молодшого віку (4–5 років)**

Első szint – Перший рівень

72 foglalkozás – 72 заняття (1 заняття = 20 хвилин)

**18 témakör (témakörönként 3+1 foglalkozás: ismétlés) – 18 тем (по 4 заняття, з яких
останнє відводиться на повторення та закріплення матеріалу)**

Foglal ko zás - заняття	Téma - Тема	Szavak – Слова	Kifejezések – Вирази
1	Періоди доби та привітання	Ранок, день, вечір, ніч	Привіт! Добрий ранок! До побачення!
2		Вранці, до полудня, після обіду, увечері	Добрий день! Добрий вечір!
3		Сьогодні, завтра, вчора	На добраніч!
4		Повторення та закріплення матеріалу	
5	Моя родина	Мій брат, мій тато, моя мама, моя сестра	Хто це? Це моя мама. Яка вона? Вона молода. Твій тато молодий? Так, він молодий.
6		Бабуся, дідусь	Твій дідусь молодий? Ні, він літній. Твоя бабуся молода? Ні, вона літня.
7		Тітка, дядько, двоюрідна сестра, двоюрідний брат	Тітка – це мамина або батькова сестра
8		Повторення та закріплення матеріалу	
9	Моє тіло	Голова, око, вухо, ніс	Заплющити очі
10		Губа, зуб, волосся, шия, язик	Покажи свої зуби!
11		Нога, коліно, рука, палець	Ти миєш руки? Так, мию.
12		Повторення та закріплення	
13	Одяг	Блузка, майка, сорочка, пуловер	Літній одяг, зимовий одяг
14		Штани, шорти, спідниця, плаття	Що ти одягаєш навесні? Блузку і спідницю (або сорочку і штани).
15		Куртка, рукавиця, шапка, шарф	
16		Повторення та закріплення матеріалу	
17	Взуття	Босоніжки Кросівки	Що ти одягаєш восени? Куртку. Що ти взуваєш восени? Кросівки. Що ти одягаєш влітку? Шорти і майку. Що ти взуваєш влітку? Босоніжки.
18		Черевики, чоботи	Що ти одягаєш взимку? Шарф, шапку і рукавиці. Що ти взуваєш взимку? Чоботи.
19		Тапочки	Що ти взуваєш вдома? Тапочки.
20		Повторення та закріплення матеріалу	
21	Мій будинок, моя квартира:	Передпокій, коридор, вітальня, спальня, дитяча	Заходьте у вітальню
22		Ванна кімната, туалет, кухня	
23		Підвал, горище, тераса, балкон	

24	кімнати у будинку (квартирі)	Повторення та закріплення матеріалу	
25	Об'єкти у хаті	Вікно, двері, лампа	
26		Виделка, ложка, ніж, склянка, чашка	Це посуд.
27		Зубна паста, зубна щітка, мило, рушник	
28	Повторення та закріплення матеріалу		
29	Місце	В-у, на, під	Де мило? У ванній (кімнаті).
30		Біля, між	
31		Перед, за	
32		Повторення та закріплення матеріалу	
33	Моє місто	Вулиця, клумба, міст, парк, тротуар	– Де можна ходити? – Тротуаром.
34		Перехід (для пішоходів) (зебра), пам'ятник, пошта, лікарня, світлофор	
35		Продовольчий магазин, ринок, стадіон, театр, супермаркет	
36		Повторення та закріплення матеріалу	
37	Мої іграшки	Іграшкова автомашинка, клоун, лялька, м'яч	Моя улюблена іграшка – це клоун.
38		Іграшковий солдатик, йо-йо (чортик на ниточці), конструктор, кубики	Я люблю гратися з конструктором.
39		Пазли, плюшевий ведмедик, повітряний змій, повітряна куля	У мене є повітряний змій. Я люблю з ним гратися.
40		Повторення та закріплення матеріалу	
41	Назви властивостей	Великий – малий (предмет), короткий – довгий	Який цей парк? Великий. Яка ця вулиця? Довга.
42		Літній – молодий (людина), високий – низький	Хто високий? Тато. Хто низький? Син.
43		Добрий – поганий, сильний – слабкий	Яке це мило? Хороше. Які ці черевики? Малі.
44		Повторення та закріплення матеріалу	
45	Кольори	Червоний, блакитний, жовтий, зелений	Який це колір? Червоний. Які кольори світлофора?
46		Білий, чорний, помаранчевий, сірий	Якого кольору твоя спідниця? Помаранчева.
47		Коричневий, рожевий, синій, фіолетовий	
48		Повторення та закріплення матеріалу	
49	Лічба (1–10)	Один, два, три	Скільки у тебе рук? Дві.
50		Чотири, п'ять, шість	
51		Сім, вісім, дев'ять, десять	Скільки у тебе пальців? Десять.
52		Повторення та закріплення матеріалу	

53	Назви дій	Стрибати, бігати, гратися, танцювати	Хто грається? Діти граються.
54		Йти, сидіти, стояти, малювати	Ти вмієш танцювати? Так, я вмію. Ти вмієш малювати? Ні, я не вмію.
55		Співати, плескати, їсти, пити	Дівчинка співає. Хлопчик плескає в долоні.
56		Повторення та закріплення матеріалу	
57	Їжа	Картопля фрі, сендвіч, ковбаса, вершкове масло	Смачного!
58		Піца, сир, хліб, молоко, йогурт	Що ти робиш? Я їм сендвіч.
59		Шоколад, чай, сік, морозиво	Що ти любиш на сніданок? Сендвіч з маслом, сиром і ковбасою та чай.
60		Повторення та закріплення матеріалу	
61	Фрукти	Яблуко, груша, малина, вишня	Що це? Це яблуко. Яке воно? Солодке, червоне.
62		Абрикос, горіх волоський, слива, черешня	Що це? Це вишня. Яка вона? Кисла.
63		Чорна смородина, суниця, кавун, персик	
64		Повторення та закріплення матеріалу	
65	Овочі	Морква, перець, помідор, редька	
66		Салат, огірок, буряк, капуста	Ти любиш моркву? Так, я дуже люблю. Вона корисна.
67		Квасоля, гриб, горох	Ти любиш капусту? Ні, я не люблю. Вона несмачна.
68		Повторення та закріплення матеріалу	
69	Тварини і звірі	Кішка, собака, корова, свиня	Що має собака? Шерсть. Що має корова? Роги.
70		Кролик, курка, мавпа, папуга	Що має курка? Пір'я. У папуги є дві ноги, два крила і дзьоб.
71		Лисиця, вовк, заєць, слон	У слона є чотири ноги, два великі вуха, короткий хвіст і довгий ніс, який називають хоботом.
72		Повторення та закріплення матеріалу	

=197 szó / слів

66 kifejezés / виразів

Словничок
Слова

А	Двоюрідна сестра, кузина –
Абрикос – kajszibarack	lányunokatestvér
Б	Двоюрідний брат, кузен – fiú
Бабуся – nagymama	unokatestvér
Балкон – erkély	Дев'ять – kilenc (9)
Бігати – futni	День – nappal
Білий – fehér	Десять – tíz (10)
Біля – mellett	Дідусь – nagyapa
Блакитний – világoskék	До полудня – délelőtt
Блузка – blúz	Довгий – hosszú
Босоніжки – szandál	Дядько – nagybácsi
Буряк – cékla	Ж
В	Жовтий – citromsárga
Ванна кімната – fürdőszoba	З
Великий – nagy	За – mögött
Вершкове масло – vaj	Завтра – holnap
Вечір – este	Заєць – nyúl
Виделка – villa	Заплющити – becsukni
Високий – magas	Зелений – zöld
Вишня – meggy	Зуб – fog
Вікно – ablak	Зубна паста – fogkrém
Вісім – nyolc (8)	Зубна щітка – fogkefe
Вітальня – nappali	І
Вовк – farkas	Іграшкова автомашина – játékautó
Волосся – haj	Іграшковий солдатик – játékkatona
Вранці – reggel	Іти – menni
В/у – benne, -ban, -ben	İ
Вулиця – utca	Їсти – enni
Вухо – fül	Й
Вчора – tegnap	Йо-йо (чортик на ниточці) – jojó
Г	Йогурт – joghurt
Голова – fej	К
Горище – padlás	Кавун – görögdinnye
Горіх волоський – dió	Капуста – káposzta
Горох – borsó	Картопля фри – sült krumpli
Гратися – játszani	Квасоля – bab
Гриб – gomba	Кішка – macska
Груша – körte	Клоун – bohóc
Губа – ajak	Клумба – virágágyás
Д	Ковбаса – kolbász
Два – kettő (2)	Коліно – térd
Двері – ajtó	

Конструктор (іграшка) – LEGÓ
Коридор – folyosó
Коричневий – barna
Корова – tehén
Короткий – rövid
Кролик – házinnyúl
Кросівки – sportcipő
Кубики – építőköcska
Курка – tyúk
Куртка – dzseki
Кухня – konyha

Л

Лампа – lámpa
Лисиця – róka
Лікарня – kórház
Літній – időс, öreg
Ложка – kanál
Лялька – baba

М

М'яч – labda
Мавпа – majom
Майка – trikó
Малий (предмет) – kicsi
Малина – málna
Малювати – rajzolni
Мило – szappan
Між – között
Мій брат – az én fiútestvérem
Мій тато – az én apám
Міст – híd
Молодий (людина) – fiatal
Молоко – tej
Морква – sárgarépa
Морозиво – fagyalt
Моя мама – az én anyám
Моя сестра – az én lánytestvérem

Н

На – rajta, -on, -en, -ön
Низький – alacsony
Ніж – kés
Ніс – orr
Ніч – éjszaka
Нога – láb

О

Огірок – uborka
Один – egy (1)

Око – szem

П

П'ять – öt (5)
Пазли – puzzle, kirakójáték
Палець – ujj
Пам'ятник – emlékmű
Папуга – papagáj
Парк – park
Перед – előtt
Перехід (для пішоходів) – gyalogos átkelőhely
Перець – paprika
Персик – őszibarack
Пити – inni
Під – alatt
Підвал – pince
Після обіду – ebéd után
Піца – pizza
Плаття – ruha
Плескати – tapsolni
Плюшевий ведмедик – plüssmaci
Повітряна куля – léggömb, lufi
Повітряний змій – papírsárkány
Поганий – rossz
Помаранчевий – narancssárga
Помідор – paradicsom
Посуд – edény
Пошта – posta
Передпокій – előszoba
Продовольчий магазин – élelmiszerbolt
Пуловер – pulóver

Р

Ранок – reggel
Редька (редиска) – retek
Ринок – piac
Роги – szarv
Рожевий – rózsaszín
Рука – kéz
Рукавиця – kesztyű
Рушник – törölköző

С

Салат – saláta
Світлофор – jelzőlámpa
Свиня – disznó
Сендвіч – szendvics
Сидіти – ülni
Сильний – erős

Синій – kék
Сир – sajt
Сік – rostos üdítő
Сім – hét (7)
Сірий – szürke
Склянка – üveg pohár
Слабкий – gyenge
Слива – szilva
Слон – elefánt
Собака – kutya
Сорочка – ing
Спальня – hálószoba
Співати – énekelni
Спідниця – szoknya
Стадіон – stadion, sportpálya
Стояти – állni
Стрибати – ugrani
Суниця – erdei szamóca
Супермаркет – bevásárlóközpont
Сьогодні – ma

Т

Танцювати – táncolni
Тапочки – papucs
Театр – színház
Тераса – terasz
Тітка – nagynéni
Три – három (3)
Тротуар – járda
Туалет – WC

У

Увечері – este

Ф

Фіолетовий – lila

Х

Хліб – kenyér
Хороший – jó

Ц

Чай – tea
Чашка – csésze
Червоний – piros, vörös
Черевики – cipő
Черешня – cseresznye
Чоботи – csizma
Чорна смородина – fekete ribizli
Чорний – fekete
Чотири – négy (4)

Ш

Шапка – sapka
Шарф – sál
Шия – nyak
Шість – hat (6)
Шоколад - csokoládé
Шорти – short, rövidnadrág
Штани – nadrág

Я

Яблуко – alma
Язык – nyelv

Вирази

Де мило? У ванній (кімнаті). – Hol a szappan? A fürdőszobában.
Дівчинка співає. Хлопчик плескає. – A kislány énekel. A kisfiú tapsol.
До побачення! – Viszontlátásra!
Добрий вечір! – Jó estét!
Добрий день! – Jó napot!
Добрий ранок! – Jó reggelt!
Моя улюблена іграшка – це клоун. – A kedvenc játékom a bohóc.
На добраніч! – Jó éjszakát!
Покажи твої зуби! – Mutasd meg a fogaid!
Привіт! – Szia!
Скільки у тебе пальців? Десять. – Hány ujjad van? Tíz.
Скільки у тебе рук? Дві. – Hány kezéd van? Kettő.
Смачного! – Jó étvágyat!
Твій дідусь молодий? Ні, він літній. – A te nagyapád fiatal? Nem, ő öreg.
Твій тато молодий? Так, він молодий. – A te apukád fiatal? Igen, ő fiatal.
Твоя бабуса молода? Ні, вона літня. – A nagymamád fiatal? Nem, ő öreg.
Ти любиш капусту? Ні, я не люблю. Вона несмачна. – Szereted a káposztát? Nem, nem szeretem. Nem finom.
Ти любиш моркву? Так, я дуже люблю. Вона корисна. – Szereted a sárgarépat? Igen szeretem. Hasznos.
Ти вмієш малювати? Ні, не вмію. – Tudsz rajzolni? Nem tudok.
Ти хочеш малювати? Так, хочу. Звісно, хочу. – Akarsz rajzolni? Igen, akarok. Persze, hogy akarok.
Ти вмієш танцювати? Так, вмію. – Tudsz táncolni? Igen, tudok.
У мене є повітряний змій. Я люблю з ним гратися. – Van egy papírsárkányom. Szeretek vele játszani.
У папуги є дві ноги, два крила і дзьоб. – A papagájnak két lába van, két szárnya és egy csőre.
У слона є чотири ноги, два великі вуха, короткий хвіст і довгий ніс, який називають хоботом. – Az elefántnak négy lába van, két nagy füle, rövid farka és egy hosszú orra, ezt ormánynak hívjuk.
Хто грається? Діти граються. – Ki játszik? A gyerekek játszanak.
Хто це? Це моя мама. Яка вона? Вона молода. – Ki ez? Az anyukám. Milyen ő? Ő fiatal.
Що має корова? Роги. – Mije van a tehénnek? Szarva.
Що має курка? Пір'я. – Mije van a tyúknak? Tolla.
Що має собака? Шерсть. – Mije van a kutyának? Szőre.
Що ти любиш снідати? Сендвіч з маслом, сиром і ковбасою та чай. – Mit szeretsz reggelizni? Vajas, sajtos és kolbászos szendvicset és teát.
Що ти одягаєш взимку? Шарф, шапку і рукавиці. – Mit veszel fel télen? Sálát, sapkát és kesztyűt.
Що ти одягаєш влітку? Шорти і майку. Що ти взуваєш влітку? Босоніжки. – Mit veszel fel nyáron? Sortot és pólót. Mit húzol fel nyáron? Szandált.
Що ти одягаєш восени? Куртку. – Mit veszel fel ősszel? Dzsekit.
Що ти одягаєш навесні? Блузку і спідницю (або сорочку і штани). – Mit veszel fel tavasszal? Blúzt és szoknyát (vagy inget és nadrágot).
Що ти взуваєш вдома? Тапочки. – Mit húzol fel otthon? Papucsot.
Що ти взуваєш взимку? Чоботи. – Mit húzol fel télen? Csizmát.

Що ти взуваєш восени? Кросівки. – Mit húzol fel ősszel? Sportcipőt.
Що ти робиш? Я снідаю сендвіч. – Mit csinálsz? Szendvicset reggelizem.
Що це? Це вишня. Яка вона? Кисла. – Mi ez? Meggy. Milyen? Savanyú.
Що це? Це яблуко. Яке воно? Солодке. – Mi ez? Alma. Milyen? Édes.
Я люблю гратися з конструктором. – Szeretek a LEGÓ-val játszani.
Яка ця вулиця? Довга. – Milyen ez az utca? Hosszú.
Яке це мило? Хороше. – Milyen ez a szappan? Jó.
Який це колір? Червоний. – Milyen szín ez? Piros.
Який цей парк? Великий. – Milyen ez a park? Nagy.
Які ці черевики? Малі. – Milyenek ezek a cipők? Kicsik.
Якого кольору твоя спідниця? Помаранчева. – Milyen színű a szoknyád? Narancssárga.
Які кольори має світлофор? Червоний, жовтий, зелений. – Milyen színű a jelzőlámpa?
Piros, sárga, zöld.